

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Október 2017 (číslo 5)

Ročník piaty

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Viedeň, Rakúsko. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEL

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

ABSENCE ETICKÉHO KODEXU V PODNICÍCH V ČESKÉ REPUBLICE

ABSENCE OF A CODE OF ETHICS IN COMPANIES IN THE CZECH REPUBLIC

Zdeněk Caha¹

Zdeněk Caha působí jako ředitel Ústavu podnikové strategie a odborný asistent na Katedře managementu na Vysoké škole technické a ekonomické v Českých Budějovicích v České republice. Ve svém výzkumu se věnuje problematice managementu, především problematice řízení lidských zdrojů, podnikovému vzdělávání a podnikatelské etice.

Zdeněk Caha works as a director of the Faculty of corporate strategy and is an assistant professor at the Department of Management at the University of Technology and Business in České Budějovice in the Czech Republic. His research is devoted to management, specifically human resource management, corporate education and business ethics.

Abstract

A code of ethics can be considered as the cornerstone of company's ethical management. Although the existence of the code of ethics itself does not in guarantee ethical management in such company, it is one of its important prerequisites. The paper deals with the absence of a code of ethics in companies in the Czech Republic and its primary objective is to verify the hypothesis of whether the proportion of companies that do not have a code of ethics but would like to apply it is statistically significantly larger than 10%. A quantitative questionnaire survey was carried out on a sample of 607 Czech companies. We tested the hypothesis individually for individual company sizes. The result was that for micro, medium and large companies that do not have a code of ethics the proportion is statistically significantly than 10%. The hypothesis was not only narrowly confirmed for small companies.

Key words: absence, code of ethics, Czech Republic

Abstrakt

Etický kodex je možno považovat za základní kámen etického řízení organizace. Výskyt etického kodexu sám o sobě sice nezaručuje etické řízení v podniku, nicméně je jedním z jeho důležitých předpokladů. Příspěvek se zabývá absencí etického kodexu v podnicích v České republice. Základním cílem příspěvku je ověřit hypotézu, zda je podíl podniků, které etický kodex nemají, avšak tento nástroj postrádá, statisticky významně větší než 10 %. Kvantitativní dotazníkové šetření jsme realizovali na vzorku 607 českých podniků. Hypotézu

¹ Adresa pracoviště: Mgr. Zdeněk Caha, MBA, Ph.D., The Institute of Technology and Business in České Budějovice, Okružní 517/10, 370 01 České Budějovice, ČR
E-mail: caha@mail.vstecb.cz

jsme testovali pro jednotlivé velikosti podniků samostatně. Došli jsme k zjištění, že u skupin mikropodniků, středních podniků a velkých podniků je mezi podniky, které etický kodex nemají, avšak jej postrádají, statisticky významně větší než 10 %. Ve skupině malých podniků se tato hypotéza jen velmi těsně neprokázala.

Klíčová slova: absence, etický kodex, Česká republika

Úvod

První výzkumná šetření rozšířenosti etických kodexů byla realizována v padesátých a šedesátých letech 20. století v USA. V padesátých letech etickými kodexy disponovalo 15 % velkých společností, v letech šedesátých jejich podíl již činil 40 %. V sedmdesátých a osmdesátých letech stoupl podíl u kategorie velkých podniků na 75 %. V devadesátých minulého století již vykazovalo existenci etických kodexů dokonce 93 % velkých firem (Štička a kol., 2008). Zpráva Centra pro podnikovou etiku z konce minulého století potvrdila velkou rozšířenost etického kodexu. Dle této zprávy v roce 1986 mělo 93 % podniků zpracováno etický kodex. Ve srovnání s rokem 1979 se jednalo o 10% nárůst (Rogers a Swales, 1990). Jeden z dalších průzkumů, a to průzkum společnosti Ethics Resource Center, který zahrnoval 747 respondentů (Harman, 2001) ukázal, že v roce 1997 deklarovalo existenci etického kodexu takřka 75 % podniků. Zajímavé je, že u menších podniků do 100 zaměstnanců činil podíl podniků s etickým kodexem 57 %. V roce 2001 mělo podle výsledků výzkumného šetření společnosti KPMG v Jihoafrické republice etický kodex 86 % firem (KPMG, 2002). Za zmínku stojí také další z realizovaných průzkumů, kterým byl průzkum společnosti Deloitte (2004). Na výzkumu participovalo 373 respondentů. Etický kodex mělo dle tohoto výzkumného šetření v roce 2003 v USA 83 % společností. Také z výzkumu National Business Ethics Survey (Ethics Resource Center, 2005) je zřejmé, že v roce 2005 používalo etický kodex již celkem 86 % podniků. Podle společnosti LRN (2006) využívalo etický kodex v roce 2006 celkem 79 % společností. Globální výzkum společnosti KPMG (2008) poukazuje na celosvětový trend zvyšujícího se počtu podniků s etickým kodexem. Výzkum potvrdil, že v roce 2008 mělo 86 % společností svůj vlastní etický kodex. V posledních letech etické kodexy náleží ke standardním nástrojům ve firemních etických programech velkých a uznávaných společností. Potvrzuje to i výzkum společnosti IBE, z něhož vyplývá, že etický kodex byl v roce 2012 aplikován v 92 % podniků, které mají nejvyšší tržní kapitalizaci a sídlí ve Velké Británii, a jejichž akcie se obchodují na londýnské burze (IBE, 2012). Průzkum společnosti IBE (2012) dále přišel se zjištěním, že v roce 2012 mělo etický kodex zpracováno 73 % všech firem. Společnost CGMA (2015) provedla výzkum mezi malými, středními a velkými podniky. Z výsledků bylo patrné, že počet firem s etickým kodexem činil 82 % (v případě velkých společností dokonce až 93 %). Taktéž podle celosvětového průzkumu poradenské společnosti PwC, kterého se v roce 2016 zúčastnilo 6337 organizací ze 115 zemí, včetně 79 významných společností z České republiky (jedná se o největší průzkum svého druhu na světě), mělo formálně nastavený etický program průměrně 82 % společností (Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016 – Zpráva za Českou republiku, 2016). K nejnovějším výzkumům patří výzkum společnosti Dow Jones and Metricstream (2016). Výsledky ukazují, že ze zkoumaných 330 společností vlastnilo etický kodex v roce 2016 96 %. Z výše uvedených průzkumů lze vyčíst postupný zvyšující se trend

zavádění etických kodexů do podnikové praxe. Musíme ovšem zdůraznit, že uvedené průzkumy nejsou ani přes veškeré úsilí navzájem srovnatelné. Výsledky jsou totiž závislé na mnoha faktorech, zejména pak na struktuře respondentů. Vyššího podílu podniků s etickým kodexem dosahují velké společnosti se sídlem ve Spojených státech, menšího podílu naopak malé či střední podniky a podniky působící v Asii. Vypovídající schopnost tak mohou mít pouze celosvětové průzkumy s rozsáhlým počtem respondentů ze všech oblastí podnikání a různě velikých společností. Je však nutné podotknout, že výzkumy toho druhu jsou velice obtížně realizovatelné. Podobná situace je i v České republice. Např. Džbánková (2003) uvádí na základě svého menšího výzkumného šetření, kterého se zúčastnilo 60 představitelů středního a vrcholového managementu firem působících v Praze a ve středních Čechách, že v roce 2002 mělo etický kodex celkem 35 % dotazovaných podniků. 22 % podniků zvažovalo jeho zavedení. Naopak velmi reprezentativní opakovaný průzkum Transparency International a Vysoké školy ekonomické v Praze z let 2005 a 2006 zabývající se aplikací etických kodexů ve společnostech působících na českém trhu, se přišel zjištěním, že v druhém pololetí roku 2005 mělo z 574 společností etický kodex pouze 59, což činilo pouze 10,3 %. Podobná situace byla i v prvním pololetí roku 2006, kdy vykazovalo podle druhého výzkumného šetření etický kodex z celkového vzorku 1 240 firem jen 104 z nich, což činilo 8,4 %. Ukázala se také souvislost mezi velikostí firmy a přítomností etického kodexu. Čím větší byla společnost, tím vyšší bylo procentuální zastoupení etického kodexu. Např. v roce 2006 disponovaly malé firmy do 50 zaměstnanců etickým kodexem ani ne v 5 % případů, oproti tomu velké společnosti s 300 a více zaměstnanci ve 24 % případů. Dytrt a kol. (2006) zjistili, že v roce 2011 mělo etický kodex jen necelých 15 % tuzemských společností. V roce 2015 publikovala Transparency International výsledky průzkumu, dle kterého disponovalo etickým kodexem 46 % tuzemských společností, ačkoliv světový průměr činil okolo 74 %. (Stát ochrání firmy před stíháním, ty přitom v boji s konkurencí zaostávají, 2015). Na základě výsledků výzkumu, který v roce 2015 zpracoval Finanční a ekonomický institut, mělo 68 % firem etický kodex, avšak pouze 23 % společností nahlíželo na etický kodex jako na závazný soubor pravidel (Finanční a ekonomický institut, 2015). Podle již jednou zmiňovaného celosvětového průzkumu společnosti PwC, kterého se v roce 2016 zúčastnilo 6337 organizací ze 115 zemí, mělo formálně nastavený kodex průměrně 86 % ze 79 zkoumaných významných českých společností. Tento údaj byl ale poměrně zavádějící, jelikož se průzkumu zúčastnilo pouze 79 významných společností z České republiky. (Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016 – Zpráva za Českou republiku, 2016). Celkově lze ale konstatovat, že i v České republice se kontinuálně počet firem, které mají etický kodex, se zvyšuje. Počty takových podniků ovšem neodpovídají přibližnému světovému průměru, který činí více než 70%. Čaha a Urban (2017) zjistili, že etický kodex má 33,1 % podniků a došli k závěru, že výskyt etického kodexu stoupá s velikostí podniku. Nejmenší výskyt etického kodexu byl zaznamenán u mikropodniků (12,1 %), následovaly malé podniky (23,5 %), dále potom středně velké podniky (36 %). Největší výskyt etického kodexu byl zjištěn u podniků velkých (67,5%). Prokázalo se, že v České republice mají vytvořený etický kodex ve větší míře pouze větší společnosti.

Cíl a metodika

Cílem vlastního empirického šetření je ověřit, jak velký je podíl podniků v České republice, které etický kodex nemají, avšak ho postrádají. Vycházíme z předpokladu, že etické řízení je důležitým atributem vyspělých ekonomik a tudíž i určitá část podniků, které etický kodex jakožto jeden z hlavních nástrojů etického řízení dosud nemají, tento nástroj postrádají.

Stanovili jsme přitom následující hypotézu.

H 1 Podíl podniků v České republice, které postrádají etický kodex je statisticky významně větší než 10 %.

Ve spolupráci s Českým statistickým úřadem jsme nejprve vytipovali testovací soubor podniků v České republice, který zahrnoval čtyři velikostní kategorie podniků v souladu s nomenklaturou EU se zohledněním základních odvětví národního hospodářství a právní subjektivity. Soubor zahrnoval 1420 podniků. Samotný empirický dotazníkový výzkum probíhal v druhé polovině roku 2016 mezi vedoucími personálních útvarů. Kromě základních informací o respondentech, tj. názvu podniku a kontaktních údajů, zaměření, velikosti, počtu zaměstnanců podniku, rozsahu působnosti podniku, hospodářského výsledku, bylo součástí dotazníku osm položek týkajících se etického kodexu. Pro účely tohoto článku byla využita jedna z těchto položek. Dotazníkové šetření realizovali tazatelé z řad akademických pracovníků a studentů vysoké školy, přičemž respondenti odpovídali převážně elektronickou formou prostřednictvím elektronického odkazu v rámci webové platformy Google Disk, v menší míře papírovou formou. Díky tomu, že bylo dotazníkové šetření cílené, bylo získáno 607 vyplněných dotazníků, návratnost tedy činila 42,75 %. Vyhodnocení a zpracování výsledků dotazníkového šetření bylo realizováno pomocí statistického softwaru R, tabulky a grafy byly vytvořeny s využitím tabulkového kalkulátoru Microsoft Excel.

Cílem vyhodnocení je na základě výsledků dotazníkového šetření zjistit, zda podíl podniků, které nemají etický kodex a tento nástroj postrádají, je větší než 10 %. K dispozici máme výsledky dotazníkového šetření získané od 607 podniků. Některé podniky na otázku „Má Váš podnik etický kodex?“ neodpověděly vůbec. V tom případě doplníme odpověď „Ne, nepostrádáme ho“. Vynechání této otázky totiž poukazuje na to, že podnik tento nástroj nemá a o jeho zavedení neuvažuje. Hypotézu zkoumáme v závislosti na velikosti podniku. Všech 607 podniků rozdělíme do čtyř skupin: velké podniky (250 a více zaměstnanců), střední podniky (50 – 249 zaměstnanců), malé podniky (10 – 49 zaměstnanců) a mikropodniky (méně než 10 zaměstnanců). Sestavíme tabulky absolutních a relativních četností odpovědí „Ano“, „Ne, nepostrádáme ho“ a „Ne, postrádáme ho“. Zvlášť vyčleníme obě záporné odpovědi a sestavíme opět tabulku absolutních a relativních četností. Na základě těchto získaných četností pak provedeme jednovýběrové testy o podílu a dolní jednostranné intervalové odhady pro podíl odpovědi „Ne, postrádáme ho“. Vlastní test bude zkoumat nulovou hypotézu, že podíl odpovědi „Ne, postrádáme ho“ je menší nebo roven 0,1 proti alternativě, že je tento podíl větší než 0,1. Na výstupu uvedeme testovací statistiku, p-value a dolní hranici intervalového odhadu. Bude-li p-value menší než hladina významnosti, a bude-li dolní hranice intervalového odhadu větší než 0,1, pak nulovou hypotézu zamítneme a test na dané hladině spolehlivosti ukáže, že reálný podíl podniků, které etický kodex nemají a postrádají, je statisticky významně větší než 10 %. Všechny testy i výpočty intervalových odhadů

provedeme na hladině významnosti 0,05 pomocí statistického software R, tabulky vytvoříme pomocí MS EXCEL.

Výsledky statistického zpracování

	Existence etického kodexu			Celkový součet
	ano	ne, nepostrádáme ho	ne, postrádáme ho	
mikropodnik	17	105	19	141
malý podnik	42	119	18	179
střední podnik	59	82	23	164
velký podnik	83	30	10	123
Celkový součet	201	336	70	607

Tab. 1 – Existence etického kodexu v podnicích – relativní četnost
Zdroj: Vlastní výzkum

	ne, nepostrádáme ho	ne, postrádáme ho	součet
mikropodnik	105	19	124
malý podnik	119	18	137
střední podnik	82	23	105
velký podnik	30	10	40

Tab. 2 – Absence etického kodexu ve firmách – absolutní četnost
Zdroj: Vlastní výzkum

	ne, nepostrádáme ho	ne, postrádáme ho
malý podnik	84,7%	15,3%
mikropodnik	96,0%	13,1%
střední podnik	66,1%	21,9%
velký podnik	24,2%	25,0%

Tab. 3 – Absence etického kodexu ve firmách – relativní četnost
Zdroj: Vlastní výzkum

velikost podniku	testovací statistika Z	p-value	dolní hranice intervalového odhadu
mikropodnik	1,976	0,024	0,107
malý podnik	1,225	0,110	0,091
střední podnik	4,066	$2,389 \cdot 10^{-5}$	0,160
velký podnik	3,162	$7,872 \cdot 10^{-4}$	0,156

Tab. 4 – Výsledky statistických testů a dolní hranice intervalových odhadů
Zdroj: Vlastní výzkum

Závěr a diskuse

Z výsledků statistických testů je zřejmé, že v případě malých podniků, středních podniků a velkých podniků je p-value menší než hladina významnosti 0,05. Pouze u skupiny malých podniků se p-value nedostane pod hladinu významnosti 0,05. Přestože dotazníkovým šetřením byl podíl malých podniků, které etický kodex postrádají, 13,1 %, statistický test ukazuje, že na hladině spolehlivosti 95% není tento podíl přesvědčivě a statisticky významně větší než

10%. Hranice intervalového odhadu byla vypočtena na 9,1 %, což je těsně pod touto hranicí. U ostatních velikostních skupin podniků se hypotéza potvrdila přesvědčivě. V případě mikropodniků ukazuje dolní hranice intervalového odhadu 10,7 %, u středních 16% a u velkých 15,6 %. Statistický test prokázal, že u skupin mikropodniků, středních podniků a velkých podniků je mezi podniky, které etický kodex nemají, podíl těch, které jej postrádají, statisticky významně větší než 10 %. Ve skupině malých podniků se tato hypotéza neprokázala, ale výsledky jsou velmi těsné.

Realizovaný výzkum potvrdil předpoklad, že existuje určitá, avšak ne příliš velká skupina podniků, která etický kodex postrádá. Dá se tedy předpokládat, že může dojít v dohledné době k jeho zavedení v těchto podnicích. Na druhou stranu je ale také nutno konstatovat, že i pokud se tak stane, nebude ještě výskyt etického kodexu v podnicích v České republice dosahovat takové míry, která je obvyklá v západní Evropě a ve Spojených státech. Zavádění etických standardů je však nanejvýš žádoucí, a to i v souvislosti s poměrně častými případy neetického chování firem.

Tento článok odporúčala na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda: Ing. Jarmila Straková, Ph.D.

Použitá literatura

1. CAHA, Z. a J. URBAN, 2017. Důležitost etického kodexu ve firmě. In: *Mladá veda*. Roč. 5, č. 2, s. 12-21. ISSN 1339-3189.
2. CGMA, 2015. *Managing responsible business 2015 edition: The ethical challenges organizations must navigate to succeed in a connected world*. CHartered Global Management Accountant. ISBN 978-1-85971-823-0.
3. DELOITTE, 2004. *Business Ethics and Compliance in the Sarbanes-Oxley Era. A Survey by Deloitte and Corporate Board Member Magazine* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupný z: <https://www.whistleblowing.com.au/information/BusinessEthicsComplianceinSOXEra.pdf.pdf>
4. DOW JONES AND METRICSTREAM. 2016. *Global anti-corruption survey results 2016*. Dow Jones & Company, Inc., pp. 23. Dostupný z <http://www.metricstream.com/pdf/articles/survey-report-dow-jones-metricstream-anti-corruption.pdf>
5. DŽBÁNKOVÁ, Z., 2003. Etické aspekty ekonomického prostředí v ČR v procesu připojování k EU. *Marathon*. Roč. 49, č. 6. s. 4-20. ISSN 1211-8591.
6. DYTRT, Z., 2006. *Etika v podnikatelském prostředí*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1589-9.
7. ETHICS RESOURCE CENTER, (2005): *National business ethics survey: How employees view ethics in their organizations (1994-2005)*. Washington DC, USA. ISBN 9780916152086.
8. FINANČNÍ A EKONOMICKÝ INSTITUT, 2015, *Jen v necelé čtvrtině firem se řídí etickým kodexem*. [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupný z <http://www.faei.cz/jen-v-necele-ctvtine-firem-se-ridi-etickym-kodexem/>
9. HARMAN, L. B., 2001. *Ethical challenges in the management of health information*. Gaithersburg, MD: Aspen Publishers. ISBN 9780834212299.
10. IBE. 2012. *Employee Views of Ethics at Work*. Institute of Business Ethics (by Sabrina Basran and Simon Webley). British Survey. 56 s. ISBN 978-1-908534-04-0.
11. KPMG, 2002. *Ethics Survey – 2001: Ethics in Practice*. KPMG. Public Service Commission and Transparency South Africa. pp. 16. Dostupný z http://www.gov.za/sites/www.gov.za/files/ethics_0.pdf
12. KPMG, 2008. *Business Codes of the Global 200: Their Prevalence, Content and Embedding*. KPMG, The Netherlands. pp. 28. Dostupný z: <http://www.ethicsmanagement.info/content/Business%20codes%20Fortune%20200.pdf>
13. LRN, 2006. *The impact of codes of conduct on corporate culture: Measuring the immeasurable*. New York, USA. pp. 9. [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupný z http://www.acc.com/_cs_upload/vl/membersonly/Article/1327042_1.pdf

14. PRICEWATERHOUSECOOPERS, 2016. *Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016 – ZPRÁVA ZA ČESKOU REPUBLIKU* [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupný z <https://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/global-economic-crime-survey-2016-cz.pdf>
15. ROGERS, P. S. a J. M. SWALES, 1990. We the People? An Analysis of the Dana Corporation Policies Document. *The Journal of Business Communication*. Roč. 27, č. 3, s. 293-313. ISSN 2329-4884.
16. STÁT OCHRÁNÍ FIRMY PŘED STÍHÁNÍM, TY PŘITOM V BOJI S KONKURENCÍ ZAOSTÁVAJÍ, 2015. *Neovlivní.cz* [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://neovlivni.cz/stat-ochrani-firmy-pred-stihanim-ty-pritom-v-boji-s-korupci-zaostavaji/>
17. ŠTIČKA, M. a kol., 2008. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika. ISBN 978-80-87123-04-1.
18. TRANSPARENCY INTERNATIONAL – CZECH REPUBLIC, 2006. *Průzkum aplikace etických kodexů*. s. 6. Dostupný z: http://transint.xred.cz/doc/ve_pruzkum_aplikace_etickych_kodexu.pdf